

STRATEGIE UDRŽITELNÉHO ROZVOJE JAKO NÁSTROJ ENVIRONMENTÁLNÍ POLITIKY

Jaroslava VRÁBLÍKOVÁ - Petr VRÁBLÍK - Eliška HABÁSKOVÁ

SUSTAINABLE DEVELOPMENT STRATEGY AS AN ENVIRONMENTAL POLICY INSTRUMENT

ABSTRAKT

Príspevok zpracovává pojetí trvale udržitelného rozvoje jako nástroje environmentální politiky. Environmentální politika definuje vývoj lidské společnosti směrem k ochraně životního prostředí a využívá k tomu nástroje, které splňují základní principy prevence, předběžné opatření a zodpovědnosti za znečišťování životního prostředí. Princip trvale udržitelného rozvoje (TUR) je hlavní koncepční a zastřešující strategií ve všech odvětvích environmentální politiky a zajišťuje správný postup při rozhodovacích procesech. Výsledky jsou využity pro další výzkum v projektu „Udržitelné hospodaření v antropogenně zatížené krajině“.

Klíčová slova: Trvale udržitelný rozvoj, nástroje environmentální politiky, strategické dokumenty TUR, globální problémy

ABSTRACT

Following contribution is focused on sustainable development as an environmental policy instrument. Environmental politics defines a development of human society towards nature conservation and it uses tools, which combines basic principles such as prevention, precaution and responsibility for environmental pollution. Sustainable development principle (SD) is the main conceptual and outreach strategy in all parts of environmental politics and decision-making processes. The results are used for further research in project „Sustainable management in anthropogenically affected landscape“.

Key words: Sustainable development, environmental policy instruments, strategic documents of SD, global problems

ÚVOD

Nástroje environmentální politiky zahrnují přístupy a procesy, které formují a usměrňují chování společnosti směrem k trvalé udržitelnosti, tedy směrem k zachování lepších či alespoň stejných životních podmínek na Zemi pro budoucí generace. Jedná se zejména o ochranu životního prostředí před znečišťováním, ochranu biologické rozmanitosti, udržitelné využívání přírodních zdrojů a environmentální výchovu, která napomáhá ke všeobecné osvětě v rámci ochrany životního prostředí a rozšíření povědomí o dopadu lidských činností na vlastní okolí.

Prosazování environmentální politiky může fungovat na více úrovních:

- *Mezinárodní (globální) environmentální politiku* – politiku Organizace spojených národů, Mezinárodní unie pro ochranu přírody a přírodních zdrojů a dalších mezinárodních institucí.
- *Regionální environmentální politiku* – politiku integračních uskupení a organizací – např. Evropských společenství (respektive Evropské unie), Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj atd.
- *Státní environmentální politiku* – resp. politiky vlád jednotlivých států.
- *Environmentální politiku regionů* – politiky územních orgánů v jednotlivých zemích (např. krajů).
- *Lokální environmentální politiku* - politiku měst a obcí.
- *Politiky různých subjektů*, jimiž mohou být jednotlivé politické strany, subjekty podnikatelské sféry i veřejného sektoru atd. a které se stále větší měrou podílejí i na formování politiky na všech úrovních.
- *Politické aktivity nevládních organizací a iniciativ*, jež stále více ovlivňují formování politik všech výše uvedených subjektů.

Nástroje jako takové jsou členěny na:

- nástroje přímé – kvantitativní regulace (standards, limity, kvóty, zákazy),
- nástroje nepřímé regulace – především environmentální poplatky, daně a celá řada dalších tržně založených nástrojů (ŠIMÍČKOVÁ, 2006, MEZŘICKÝ et al., 1999, BRANIŠ, 1999).

Jednotlivé typy nástrojů environmentální politiky v rámci České republiky jsou uvedeny ve Státní politice životního prostředí ČR na období 2012–2020:

- Normativní (administrativně- právní) nástroje
- Ekonomické a tržní nástroje
- Informační nástroje
- Monitoring a příprava hodnotících zpráv
- Dobrovolné nástroje

- Programové nástroje – nástroje strategického plánování
- Inštitucionální nástroje
- Výzkum a vývoj
- Environmentální vzdělávání, výchova a osvěta

Příspěvek se zaměřuje především na strategii trvale udržitelného rozvoje, jež zastřešuje celý koncept environmentální politiky. Trvale udržitelný rozvoj (TUR) je základním předpokladem pro vývoj současné společnosti a měl by být na prvním místě při plánovacích procesech v jakémkoliv odvětví. Pojem trvalé udržitelnosti se poprvé objevil v roce 1972 v první zprávě Římského klubu „Meze růstu“. Z definicí TUR jsou nejvíce akceptované ty, jež byly uvedeny ve zprávě Světové komise pro životní prostředí a rozvoj „*Naše společná budoucnost*“, kterou komise zpracovala roku 1987 pod vedením GRO HARLEM BRUNDTLANDOVÉ:

„Za trvale udržitelný rozvoj se považuje takový rozvoj, uspokojující potřeby současných generací bez ohrožení schopnosti uspokojování potřeb generací budoucích.“

„Trvale udržitelný rozvoj představuje proces změn vedoucí k harmonizaci využívání přírodních zdrojů, směřování investic, orientaci technologického rozvoje a institucionálních změn a ke zvyšování potenciálu uspokojování lidských potřeb současných a budoucích generací.“

Z mnoha definic je možné vybrat několik nejpodstatnějších bodů:

- Trvale udržitelný rozvoj je cíleným procesem změn v chování lidské společnosti
- Rozvoj je chápán jako dosahování nejvyšší udržitelné kvality života, respektive zvyšování potenciálu uspokojování lidských potřeb a aspirací,
- Rozvoj má zabezpečovat nejen vnitrogenerační, ale i mezigenerační rovnost (spravedlnost) v uspokojování potřeb lidí (udržení možnosti volby pro budoucí generace)

Rozvoj má podporovat harmonii mezi lidmi a přírodou, život v mezích únosné kapacity biosféry, případně zabezpečovat rovnost v distribuci majetku resp. v uspokojování potřeb i ostatních bytostí (DEMO et al., 1999).

Praktická aplikace trvalé udržitelnosti je řešena FŽP UJEP Ústí nad Labem v rámci projektu „**Udržitelné hospodaření v antropogenně zatížené krajině**“, který se zabývá nejvíce znečištěnými a nejvíce antropogenně ovlivněnými oblastmi v České republice a to okresy Chomutov, Most, Teplice a Ústí nad Labem. Zájmová oblast je téměř 200 let významně ovlivňována intenzivní důlní a průmyslovou činností. Zátěž krajiny se pod vlivem těžebních a energeticko-industriálních aktivit postupně zvyšovala. Podkrušnohorská pánevní krajina byla vědomě určena zájmům stoupající těžby hnědého uhlí, jehož spalování se stalo základním energetickým zdrojem materiálůvě a energeticky náročné české ekonomiky (VRÁBLÍKOVÁ, JUREKOVÁ, VRÁBLÍK, 2010).

JÁDRO PŘÍSPĚVKU

1. HLEDISKA TUR

1.1 Ekologická hlediska trvale udržitelného rozvoje

Trvale udržitelný rozvoj je možné hodnotit z různých hledisek. Jedním z nejdůležitějších je hledisko ekologické, protože je úzce spojené se strukturou a fungováním ekosystémů jako základních funkčních jednotek přírody. Při hodnocení ekologických aspektů trvale udržitelného rozvoje mají významné postavení hlavně biodiverzita, ekosystémy, zdraví ekosystémů, management ekosystémů, úrodnost ekosystémů (ELIÁŠ, 1997).

Ekologický přístup k péči o krajinu a její udržitelný rozvoj by měl zabezpečit:

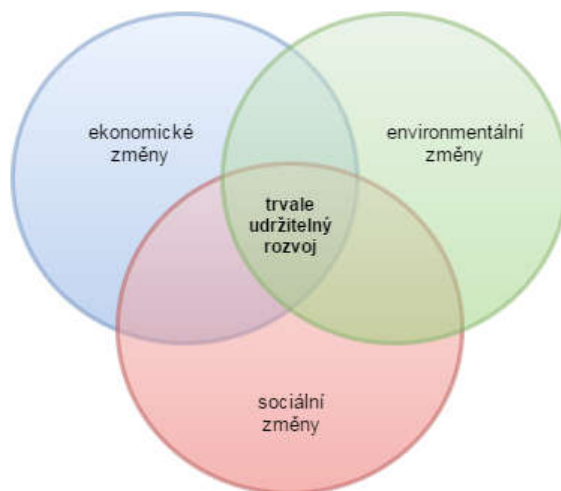
- Vyhovující ekologickou kvalitou území (stabilitu, únosnost, rovnováhu, odolnost apod.) zachováním dostatečné plochy nelesní vegetace, lesů, luk, pastvin a vodních ploch
- Ochranu a racionální využívání přírodních zdrojů a to hlavně půdních, vodních a lesních
- Ochranu bezprostředního životního prostředí člověka. Jde o vzájemné uspořádání antropických, polopřírodních a přírodních prvků aby se zabezpečily hlavní hygienické, zdravotní a psychologické požadavky lidí na zdravé životní prostředí (DEMO et al., 1999).

1.2 Biofyzikální a socioekonomické rozměry trvalé udržitelnosti

Ze socioekonomického hlediska je z hlediska trvalé udržitelnosti důležité zkoumat postupy, které zajistí celosvětovou sociální, ekonomickou a environmentální rovnováhu. Znamená to vytvoření vzájemně provázané struktury rozhodování založené na komunitách, které umožní lidem koordinovat svoje jednotlivé činy způsobem, jež nezničí společné bohatství. Morální pohled na udržitelnost znamená přezkoumání složitých otázek, jako jsou hodnoty budoucích generací, hodnota estetické krásy apod. (DEMO et al., 1999).

Pro dosáhnutí trvalé udržitelnosti na naší planetě jsou významné tyto biofyzikální a socioekonomické faktory:

- Úplná recyklace materiálů
- Přečhod na trvale udržitelný celosvětový energetický systém
- Stabilizace, nebo snížení úrovně lidské populace
- Snížení rozdílu mezi rozvinutými a rozvojovými národy světa
- Vytvoření struktury rozhodování založené na obci, která umožní široké koordinované zapojení do rozhodování o společných zdrojích planety.
- Změna vztahu mezi ekonomickým a ekologickým systémem

Obr. 1: Průnik potřebných změn pro uplatnění koncepce TUR (HRNČIAROVÁ, 1997)

1.3 Politický rozměr trvalé udržitelnosti

Problémy trvalé udržitelnosti by měli řešit nejen environmentalisté, ale i politici. Sociologové, filozofové, politologové i ekonomové musí společně hledat politické, ekonomické a právní mechanismy, které by narůstající ekologické problémy umožnili řešit.

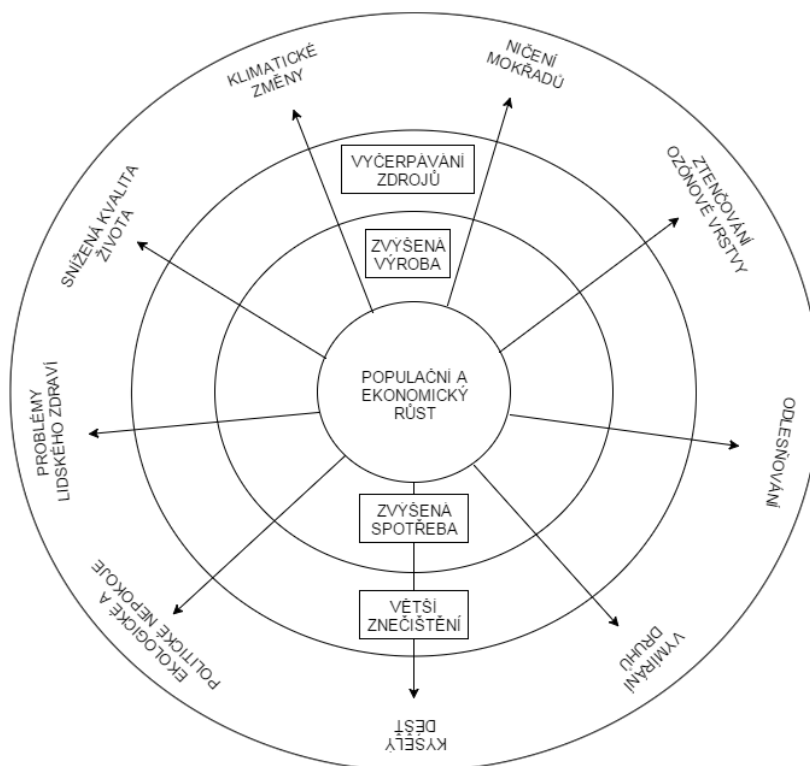
Trvalá udržitelnost života vyžaduje komplexnější právní úpravu ochrany životního prostředí, než jaká existuje v současnosti a hlavně širší angažovanost ekologické politiky. Vyžaduje spolupráci politiků s odborně kompetentní účastí veřejnosti. Na rozdíl od krátkozraké tradiční politiky, která schvaluje exploataci přírodních zdrojů a zaměřuje se na regulaci života kulturních společenstev, nová ekologická politika musí být založená na jiných principech. Možnosti většiny národních států jsou podstatně menší, než vyžaduje potřeba účinných zásahů proti globálním rizikům. Na prvním místě jsou to důsledky změn klimatu, narušování ozónové vrstvy, ale i problém se zásobováním pitné vody v mnohých částech světa. Stát, který není schopný ochránit své občany před globálními ekologickými problémy, může ztratit svoji autoritu a tím zpochybnit legitimitu svých nároků vůči občanům.

Aktivita státu by měly razantněji prosazovat obnovení přijatelného životního prostředí a předcházet novým škodám na životním prostředí (DEMO et al., 1999).

2. GLOBÁLNÍ PROBLÉMY SVĚTA

Globální ohrožení biosféry a člověka je způsobeno negativními vlivy a účinky přírodních antropogenních faktorů. V historii byly globální změny způsobeny především přírodními faktory, ale v druhé polovině 20. století se však člověk stává nejvýznamnější silou na Zemi a začíná měnit její charakter. Působení člověka na geosféru, ale i biosféru nabylo postupně globálních rozměrů (DEMO et al., 1999).

Podle W. E. STEAD a J. G. STEAD (1998) se problémy životního prostředí primárně odvíjejí od ekonomického a populačního růstu, které následně ovlivňují ostatní složky ekosystémů. S růstem populace a ekonomiky se zvyšuje zároveň spotřeba a výroba společnosti, aby uspokojila své potřeby. To má ovšem za následek jak vyčerpávání přírodních zdrojů, tak celkové znečištění okolního prostředí (obr. 2).

Obr. 2: Pavučina environmentálních problémů (W. E. STEAD & J. G. STEAD, 1998)

Globální problémy ovlivňují světové hospodářství. Svět čelí problémům chudoby a bídy při ekonomickém růstu, který rozdíl mezi chudobou a bohatstvím spíše ještě zvětšuje. Lidstvo se potýká s mnoha problémy ohrožujícími životní prostředí, především s rozšiřujícím se znečišťováním, globální změnou klimatu, ztrátou druhové rozmanitosti v přírodě, degradací půdy, vody a mořských zdrojů atd. Mnoho forem současného ekonomického rozvoje devastuje zdroje, na kterých budou lidský život a jeho kvalita dlouhodobě závislé. Úkolem současné vědy je nejen identifikovat faktory globální diskontinuity, ale rozpoznat i valenci a evoluční gradaci jejich vzájemných vazeb. Vypracování prognóz budoucnosti umožní vytvořit a realizovat účelnou globální strategii (FOTLÝN & JENÍČEK, 2010).

VÝSLEDKY ANALÝZY STRATEGICKÝCH DOKUMENTŮ TUR V ČESKÉ REPUBLICĚ

1. Agenda 21

Principy trvale udržitelného rozvoje byly nekomplexněji a nepřehledněji zformulované na Konferenci OSN o životním prostředí a rozvoji konané v Riu de Janeiro v roce 1992. Na konferenci bylo přijato 5 základních dokumentů podporujících strategii trvale udržitelného rozvoje. Nejrozsáhlejším dokumentem je Agenda 21 neboli program všestranné péče o životní prostředí lidstva ve 21. století.

Programové cíle Agendy 21 jsou rozděleny do 4 dimenzí, kde jsou prezentovány formy východisek, akcí, cílů, činností a prostředků realizace pro naplnění stanovisek trvale udržitelného rozvoje (DEMO et al., 1999).

Sociálně ekonomická dimenze.

- Ochrana zdrojů a hospodaření s nimi ve prospěch rozvoje.
- Posilování úlohy důležitých skupin
- Prostředky na realizaci cílů trvale udržitelného rozvoje

2. Udržitelný rozvoj do roku 2030

Ve dnech 25. – 27. Zář 2015 se v New Yorku konal Summit OSN k udržitelnému rozvoji. Více než 150 nejvyšších představitelů států a vlád přijali novou agendu rozvoje světa do roku 2030. Tento zásadní program je společným vodítkem pro aktivity ve prospěch prosperity a lepší kvality života na Zemi. Zároveň má za cíl upevnit celosvětový mír rozšiřováním svobody.

Největší globální výzvou pro udržitelný rozvoj je odstranění chudoby ve všech formách a dimenzích, včetně té extrémní. Všechny země a všechny zúčastněné strany, pracující ve vzájemném spojení, by měly tento plán uskutečnit. Lidstvo musí být osvobozeno od tyranie, kterou chudoba představuje. Musíme být rozhodnutí přijmout změny, které jsou nezbytné k přechodu planety na cestu směrem k udržitelnému rozvoji.

Cíle udržitelného rozvoje:

- Vymýtit chudobu ve všech jejích formách všude na světě
- Vymýtit hlad, dosáhnout potravinové bezpečnosti a zlepšení výživy, prosazovat udržitelné zemědělství
- Zajistit zdravý život a zvyšovat jeho kvalitu pro všechny v jakémkoli věku
- Zajistit rovný přístup k inkluzivnímu a kvalitnímu vzdělání a podporovat celoživotní vzdělávání pro všechny
- Dosáhnout rovnosti mužů a žen a posílit postavení všech žen a dívek
- Zajistit všem dostupnost vody a sanitačních zařízení a udržitelné hospodaření s nimi
- Zajistit všem přístup k cenově dostupným, spolehlivým, udržitelným a moderním zdrojům energie
- Podporovat trvalý, inkluzivní a udržitelný hospodářský růst, plnou a produktivní zaměstnanost a důstojnou práci pro všechny
- Vybudovat odolnou infrastrukturu, podporovat inkluzivní a udržitelnou industrializaci a inovace
- Snížit nerovnost uvnitř zemí i mezi nimi
- Vytvořit inkluzivní, bezpečná, odolná a udržitelná města a obce
- Zajistit udržitelnou spotřebu a výrobu
- Přijmout bezodkladná opatření na boj se změnou klimatu a zvládnutí jejích dopadů
- Chránit a udržitelně využívat oceány, moře a mořské zdroje pro zajištění udržitelného rozvoje
- Chránit, obnovovat a podporovat udržitelné využívání suchozemských ekosystémů, udržitelně hospodařit s lesy, potírat rozšiřování pouští, zastavit a následně zvrátit degradaci půdy a zastavit úbytek biodiverzity
- Podporovat mírové a inkluzivní společnosti pro udržitelný rozvoj, zajistit všem přístup ke spravedlnosti a vytvořit efektivní, odpovědné a inkluzivní instituce na všech úrovních
- Oživit globální partnerství pro udržitelný rozvoj a posílit prostředky pro jeho uplatňování (OSN, 2015)

Uvedené cíle se dále dělí na 169 úkolů, které demonstrují rozsah a ambice této nové agendy.

3. Strategický rámec udržitelného rozvoje České republiky

Tento dokument připravuje a vydává Rada vlády pro udržitelný rozvoj ve spolupráci s Ministerstvem životního prostředí. Současně platný rámec byl vydán 11. ledna 2010. **Rada vlády pro udržitelný rozvoj** vznikla jako stálý poradní, iniciační a koordinační orgán vlády ČR pro oblast udržitelného rozvoje a strategického řízení. Usnesením vlády ČR č. 836 ze dne 6. srpna 2003 byl schválen statut Rady a bylo jí uloženo připravit první Strategii udržitelného rozvoje České republiky (SUR ČR).

Rada vlády pro udržitelný rozvoj zejména:

- koncipuje, vyhodnocuje a podporuje strategické dimenze v řízení státu,
- navrhuje opatření ke sladění dlouhodobých záměrů a cílů se střednědobými a krátkodobými cíly a programy v souladu s principy udržitelného rozvoje,
- sleduje a vyhodnocuje globální jevy a rozvojové příležitosti,
- rozpracovává, koordinuje a sleduje uplatnění principů udržitelného rozvoje při dosažení dynamické rovnováhy jeho složky ekonomické, sociální a environmentální (Ministerstvo pro místní rozvoj, 2015).

Strategický rámec udržitelného rozvoje ČR (SRUR) má za úkol vytvořit konsensuální rámec pro zpracování dalších materiálů koncepčního charakteru (sektorových politik, akčních programů) a být tak důležitým východiskem pro strategické rozhodování v rámci jednotlivých resortů i pro meziresortní spolupráci se zájmovými skupinami. Časový horizont SRUR je rok 2030 a slouží jako dlouhodobý rámec pro politické rozhodování v kontextu mezinárodních závazků, které ČR přijala nebo hodlá přijmout v rámci svého členství v OSN, OECD a EU při respektování specifických podmínek a potřeb ČR.

Níže uvedená strategická vize popisuje žádoucí stav ČR v roce 2030, kdy ČR bude společností, jejíž prosperita stojí na vzájemné vyváženosti oblasti ekonomické, sociální a environmentální.

K dosažení tohoto stavu vedou navrhované prioritní osy a cíle. Tato vize dále předpokládá, že:

- ČR je země se stabilně se vyvíjející znalostní a post-industriální ekonomikou se snižující se materiálovou náročností, jejíž výkonnost postupně dosahuje průměru EU.
- Vysoký stupeň sociální soudržnosti je dán fungující ekonomikou, demokratickým politickým systémem, participací občanů na rozhodování, funkčními rodinami, efektivními a finančně udržitelnými systémy vzdělávání, zdravotní péče a sociálního pojištění, rovnováhou mezi populační dynamikou a imigrací.

- ČR je společností, naplňující materiální a duchovní potřeby jednotlivce při minimalizaci sociální exkluze a patologických forem sociálního chování (kriminalita, násilí na slabších, přiznivnictví, korupce, politický extremismus, xenofobie a rasismus).
- ČR je flexibilní společností, schopnou včas rozpoznat možná vývojová rizika a racionálně reagovat na neočekávané změny a zrychlující se dynamiku globálního vývoje.
- ČR je společností vzdělaných, odpovědných a aktivních občanů, kteří pro ekonomiku představují flexibilní a výkonné lidské zdroje a preferují zdravý životní styl a uvědomělou spotřebu.
- Ekonomické aktivity včetně dopravy efektivně využívají dostupné – obnovitelné i neobnovitelné – přírodní zdroje a jsou realizovány s minimálními negativními vlivy na lidské zdraví a přírodní ekosystémy.
- Odpovědné využívání území vytváří podmínky pro vyvážený a harmonický rozvoj obcí a regionů, který vede ke zvyšování územní soudržnosti a úrovně kvality života všech obyvatel.
- Zemědělská produkce, lesní a vodní hospodářství jsou dostatečně stabilní vzhledem k variabilitě globálního a regionálního klimatu.
- Svou zahraniční politikou se ČR řadí mezi země, které přispívají ke stabilitě v regionálním (EU) a globálním měřítku (aktivní spolupráce v OSN a dalších organizacích), čemuž odpovídá rozsah zaměření zahraniční pomoci.

Priority a cíle udržitelného rozvoje jsou řazeny do následujících pěti prioritních os:

- **Prioritní osa 1: Společnost, člověk a zdraví**
  - Priorita 1.1: Zlepšování podmínek pro zdravý život
  - Priorita 1.2: Zlepšování životního stylu a zdravotního stavu populace
  - Priorita 1.3: Přizpůsobit politiky a služby demografickému vývoji a podpořit mezigenerační a rodinnou soudržnost
- **Prioritní osa 2: Ekonomika a inovace**
  - Priorita 2.1: Podpora dynamiky národní ekonomiky a posilování konkurenceschopnosti (průmyslu a podnikání, zemědělství, služeb)
  - Priorita 2.2: Zajištění energetické bezpečnosti státu a zvyšování energetické a surovinové efektivity hospodářství
  - Priorita 2.3: Rozvoj lidských zdrojů, podpora vzdělávání, výzkumu a vývoje
- **Prioritní osa 3: Rozvoj území**
  - Priorita 3.1: Upevňování územní soudržnosti
  - Priorita 3.2: Zvyšování kvality života obyvatel území
  - Priorita 3.3: Účinněji prosazovat strategické a územní plánování
- **Prioritní osa 4: Krajina, ekosystémy a biodiverzita**
  - Priorita 4.1: Ochrana krajiny jako předpoklad pro ochranu druhové diverzity
  - Priorita 4.2: Odpovědné hospodaření v zemědělství a lesnictví
  - Priorita 4.3: Adaptace na změny klimatu
- **Prioritní osa 5: Stabilní a bezpečná společnost**
  - Priorita 5.1: Posilování sociální stability a soudržnosti
  - Priorita 5.2: Efektivní stát, kvalitní veřejná správa a rozvoj občanského sektoru
  - Priorita 5.3: Zvyšování připravenosti ke zvládnutí dopadů globálních a jiných bezpečnostních hrozeb a rizik a posilování mezinárodních vazeb

Tyto osy reprezentují klíčové oblasti, jejichž udržitelný rozvoj je aktualizací řešen. Každá prioritní osa obsahuje popis hlavních problémů v dané oblasti, návrh priorit a cílů. Při hledání optimální struktury a problémové skladby os bylo snahou zachytit vzájemné vazby (synergické i negativní), které mezi jednotlivými oblastmi existují (SRUR ČR, 2010).

4. Strategie regionálního rozvoje ČR

Strategie regionálního rozvoje ČR (současně platná na období **2014–2020**) je základním koncepčním dokumentem v oblasti regionálního rozvoje. Dle zákona č. **248/2000 Sb.**, o podpoře regionálního rozvoje formuluje přístup státu k podpoře regionálního rozvoje, poskytuje potřebná východiska a stanovuje rozvojové cíle a zásady pro vypracování regionálních programů rozvoje. SRR je nástrojem realizace regionální politiky a koordinace působení ostatních veřejných politik na regionální rozvoj. Z časového hlediska jde o střednědobý dokument, jenž obsahuje dlouhodobý pohled na regionální rozvoj ČR (dlouhodobá vize) i krátkodobé realizační kroky.

Analýza, návrhová část i část implementační je členěna do prioritních oblastí, které vychází jednak z konceptu udržitelného rozvoje a jednak z návaznosti na evropské strategické dokumenty:

- **Prioritní oblast regionální konkurenceschopnost** (vychází z ekonomického pilíře) je zaměřena na území s dostatečným potenciálem na realizaci stanovených cílů a zahrnuje klíčová témata inovací, spolupráce podnikatelského sektoru s výzkumnými a vývojovými pracovišti, zvýšení kvality vysokoškolského vzdělávání, flexibility pracovního trhu reagujícího na místní potřeby a v neposlední řadě téma dostatečné a kvalitní infrastruktury dopravní i technické, která je základní podmínkou pro rozvoj konkurenceschopnosti daného území.
- **Druhá prioritní oblast územní soudržnost** (vychází ze sociálního pilíře) má především pomoci zmírňovat sociální disparity v území a mezi hlavní témata patří infrastruktura veřejných služeb, podpora integrace sociálně

vyložených a sociálním vyloučením ohrožených skupin obyvatelstva, částečně pak kultura, cestovní ruch a bydlení a v periferních územích také podpora lokální ekonomiky.

- **Prioritní oblast environmentální udržitelnost** (vychází z environmentálního pilíře) už ze svého názvu představuje v širších souvislostech témata, která mají přispět ke zlepšení životního prostředí a života obyvatel v něm a soustřeďuje se především na odstraňování ekologických zátěží, omezování vlivu dopravy na krajinu, lepší hospodaření s přírodními zdroji a využívání moderních technologií ve vodním i odpadovém hospodářství. Rovněž nepomíjí ani prevenci a případnou likvidaci škod při živelních pohromách.

Organizace Arnika zveřejnila výsledky největších znečišťovatelů v České republice za rok 2014 a oproti loňsku udávají, že se snížilo množství škodlivých látek, které jednotlivé podniky vypouštějí. Na první pozici se umístila Spolana Neratovice (Středočeský kraj), která loni vypustila přes 4,5 tuny rakovinotvorného vinylchloridu a 41 tun mutagenních látek. Spolana je jedinou společností v ČR, která zpracovává trichloretylen daným způsobem a také jediným výrobcem kaprolaktamu, jež se používá k výrobě polyamidu 6 (výroba silonu či nylonu). Co se týká oblasti Ústeckého kraje, tak snížení úniku emisí skleníkových plynů bylo v roce 2014 zaznamenáno v elektrárnách Počeradý a Pruněřov. Elektrárna Tušimice zůstala v rámci skleníkových plynů na stejném množství emisí, ale má zároveň nejvyšší hodnoty rtuti za celý svůj provoz. Na druhou stranu UNIPETROL své emise navýšil. Ve spalovně odpadů SITA CZ Trmice se snížilo množství uvolňovaných dioxinů. V celorepublikovém srovnání má Ústecký kraj za rok 2014 prvenství v emisích oxidu siřičitého a oxidů dusíku (tab. 1). Důvodem je vysoká koncentrace největších znečišťovatelů v České republice (tab. 2).

Tab. 1: Emise hlavních znečišťujících látek v ČR v tunách za rok 2014

Kraj	TZL	SO ₂	NO _x	CO
Hl. m. Praha	890,8	419,5	6647,6	12098,4
Středočeský	7798,1	21107	26091,4	72006,5
Jihočeský	3605,9	7676,9	10293	39530,2
Plzeňský	3267,2	6873,7	8716,8	30312,8
Karlovarský	1131,5	9513,7	7310,4	11065,1
Ústecký	3893,3	41579,4	38298,5	31973,6
Liberecký	1458,3	1584,6	3216,6	18297,1
Královéhradecký	2970,4	4680,1	6472,9	25998,3
Pardubický	3014,1	11963,1	13350,9	23509,7
Vysočina	3438,4	2315,8	9003,7	31889
Jihomoravský	2872,2	1759,8	12209	28605,1
Olomoucký	2123,8	3851,9	8325,5	25011,5
Zlínský	1524	4759,5	5870,2	20560,9
Moravskoslezský	4412	19668,5	24174,9	152375,5

Zdroj: ARNIKA, 2015

Tab. 2: Největší znečišťovatelé v ČR za rok 2015

Největší znečišťovatelé v ČR			
1	ČEZ, a.s.	Elektrárny Pruněřov	Ústecký kraj
2	Elektrárna Počeradý, a.s.	Elektrárna Počeradý	Ústecký kraj
3	ArcelorMittal, a.s.	ArcelorMittal Ostrava a.s.	Moravskoslezský kraj
4	Sokolovská uhelná, a.s.	Sokolovská uhelná, právní nást., a.s. - zprac. část (Vřesová)	Karlovarský kraj
4	Unipetrol	UNIPETROL RPA	Ústecký kraj
5	ČEZ, a.s.	Elektrárny Tušimice	Ústecký kraj
6	ČEZ, a.s.	Elektrárna Mělník	Středočeský kraj
7	Elektrárna Chvaletice, a.s.	Elektrárna Chvaletice	Pardubický kraj
8	Třinecké železářny, a.s.	Provozovna Třinec	Moravskoslezský kraj
9	Elektrárny Opatovice, a.s.	Elektrárna Opatovice	Pardubický kraj
10	ČEZ, a.s.	Elektrárna Dětmorovice	Moravskoslezský kraj
11	ČEZ, a.s.	Elektrárna Ledvice	Ústecký kraj
12	ČEZ, a.s.	Teplárny Hodonín, Poříčí, Tisová - lokalita Tisová	Karlovarský kraj

Zdroj: ARNIKA, 2015

- Čtvrtou prioritní oblastí je veřejná správa, jež musí vytvářet legislativní i administrativní základnu a naplňovat podporu pro realizaci všech výše jmenovaných témat.

Prioritní oblasti jsou však na rozdíl od členění pilířů udržitelného rozvoje mnohem více vzájemně provázané a mnohá témata se objevují i ve více prioritních oblastech, ale s jiným územním či obsahovým zaměřením nebo důrazem (např. trh práce, vzdělávání, infrastruktura a další).

Hlubší provázanost se Strategií EU 2020 a dalšími rozvojovými dokumenty na evropské úrovni vážící se ke kohezní resp. regionální politice představují nový pohled i na regionální politiku národní (SRR ČR, 2013).

DISKUZE

K prosazování environmentální politiky je potřeba racionálně a efektivně aplikovat její přímé i nepřímé nástroje (ŠIMÍČKOVÁ, 2006, MEZRICKÝ et al., 1999, BRANIŠ, 1999) a zároveň dodržovat principy trvalé udržitelnosti. Rozvoj má podporovat harmonii mezi lidmi a přírodou, život v mezích únosné kapacity biosféry, případně zabezpečovat rovnost v distribuci majetku resp. v uspokojování potřeb i ostatních bytostí (DEMO et al., 1999). Strategické dokumenty TUR v České republice definují postupy a procesy, které napomáhají k udržení správného vývoje naší společnosti.

ZÁVĚR

Trvale udržitelný rozvoj je často skloňovaným pojmem ve všech odvětvích v rámci řízení státu a vývoji společnosti. Příspěvek byl zpracován v rámci projektu „Udržitelné formy hospodaření v antropogenně postižené krajině“, který se zaměřuje na oblasti poškozené těžbou hnědého uhlí v Ústeckém kraji, konkrétně v okresech Chomutov, Most, Teplice a Ústí nad Labem a na jejich následnou obnovu v rámci rekultivací a revitalizací. I v tomto ohledu je velice důležité zajistit vývoj krajiny trvale udržitelným směrem, aby byly zajištěny vhodné podmínky pro budoucí generace.

PODĚKOVÁNÍ

Příspěvek byl podpořen projektem QJ1520307 s názvem „Udržitelné formy hospodaření v antropogenně postižené krajině“. Tento projekt byl realizován za finanční podpory z prostředků státního rozpočtu prostřednictvím programu KUS, Ministerstva zemědělství České republiky.

SEZNAM LITERATURY

- ARNIKA, Nezisková organizace. 2015: Znečišťovatelé pod lupou. Dostupné na WWW: <<http://arnika.org/>>.
- BRANIŠ, M. 1999: Úvod do ekologie a ochrany životního prostředí. 2. přepracované vydání. – Praha, Informatorium.
- BRUNDTLAND, G. H. 1987: Our Common Future (Naše společná budoucnost). – Oxford: Oxford University Press, 300 s.
- DEMO, M., BIELEK, P., HRONEC, O. 1999: Trvalo udržatelný rozvoj. 1. Vydání. – Nitra: Slovenská pol'nohospodárska Univerzita, Výskumný ústav pôdoznanectva a ochrany pôdy v Bratislave, 400 s. ISBN 80-7137-611-6.
- ELIÁŠ, P. 1997: Ekologické aspekty trvalo udržatelného rozvoje. In: Enviro Nitra, VES SPU, 251–255 s.
- FOLTÝN, J., JENÍČEK, V. 2010: Globální problémy světa v ekonomických souvislostech. 1. Vydání. – Praha: Beckovy ekonomické učebnice. C. H. Beck, 332 s. ISBN 978-80-7400-326-4.
- HRNČIAROVÁ, T. 1997: Environmentálne hodnotenie trvalo udržateľného rozvoja Slovenska. In: Acta Environmentalica Universitatis Comenianae Supplement. – Bratislava: 119–125 s.
- MEZRICKÝ, V., KRUŽÍKOVÁ, E., BRANIŠ, M., TOŠOVSKÁ, E. 1999: Teorie a praxe environmentální politiky. – Ostrava: VŠB, Tempus SJEP 11105-96.
- Ministerstvo pro místní rozvoj ČR. 2015: Rada vlády pro udržitelný rozvoj [online]. Dostupné z: <www.mmr.cz>.
- Ministerstvo pro místní rozvoj ČR. 2013: Strategie regionálního rozvoje ČR 2014–2020. – Praha: 150 s.
- Ministerstvo životního prostředí ČR. 2012: Státní politika životního prostředí České republiky 2012–2020. – Praha.
- OSN. 2015: Summit OSN k udržitelnému rozvoji světa. - New York: 25. – 27. září 2015 [online]. Dostupné z: <www.osn.cz>.
- Rada vlády pro udržitelný rozvoj. 2010: Strategický rámec udržitelného rozvoje ČR (SRUR). 1. Vydání. - Praha 7: MŽP ČR, 97 s. ISBN: 978-80-7212-536-4.
- STEAD, W. E., STEAD, J. G. 1998: Management pro malou planetu. – Praha: G plus G, 284 s.
- ŠIMÍČKOVÁ, M. 2006: Environmentální politika. – Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra technické a pracovní výchovy
- VRÁBLÍKOVÁ, J., JUREKOVÁ, Z., VRÁBLÍK, P. 2010: Udržitelné hospodaření v krajině Podkrušnohoří. – Ústí nad Labem: FŽP UJEP, 180 s., ISBN 978-80-7414-322-9..

ADRESY AUTORŮ

Prof. Ing. Jaroslava VRÁBLÍKOVÁ, CSc.,

Fakulta životního prostředí Univerzity J. E. Purkyně, Králova výšina 7, 400 96 Ústí nad Labem, Česká republika, e-mail: jaroslava.vrablikova@ujep.cz,

doc. Ing. Petr VRÁBLÍK, Ph. D.,

Fakulta životního prostředí Univerzity J. E. Purkyně, Králova výšina 7, 400 96 Ústí nad Labem, Česká republika, e-mail: petr.vrablik@ujep.cz,

Ing. Eliška HABÁSKOVÁ

Fakulta životního prostředí Univerzity J. E. Purkyně, Králova výšina 7, 400 96 Ústí nad Labem, Česká republika, e-mail: E.Habaskova@gmail.com

RECENZIA TEXTOV V ZBORNÍKU

Recenzované dvomi recenzentmi, členmi vedeckej rady konferencie. Za textovú a jazykovú úpravu príspevku zodpovedajú autori.

REVIEW TEXT IN THE CONFERENCE PROCEEDINGS

Contributions published in proceedings were reviewed by two members of scientific committee of the conference. For text editing and linguistic contribution corresponding authors.